

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDĀ LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI ǀA U THOMA (P1)

LARA 2021

TSUMBANDILA YA U MAKĀ

MARAGA: 80

Tsumbandila iyi ya u maka i na masiatari a 7.

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO

MBUDZISO 1: PHUROSA

TSHIBVELEDZWA TSHA A

- 1.1 Ndi malume awe Vho Dala/Malume awe.√ (1)
- 1.2 Nga u kona/thanya hawe siani la pfunzo.√ (1)
- 1.3 Ndi la u difoda nga lutingokhwalwa lwawe a songo ambara.√ √ (2)
- 1.4 - Vho mu kaidza.√
- Vho mu shushedza nga u ri vha do vhudza malume awe vha da vha dzhia lutingokhwalwa.√ (2)
- 1.5 Ndi u shumisesa lutingokhwalwa sa vhaiwe vhaswa vha musalauno/Ndi u lu shumisa kha feisibugu, isitagireme na thwitha.√ √ (2)
- 1.6 Li bvisela khagala uri o vha a tshi dzula e nalwo huwe na huwe/ O vha a sa lu vhei fhasi.√ √ (2)
- 1.7 Ndi ngauri o vha o futelela kha bugu dzawe/O swika he a vha mushumi vhukuma kha u vhala/ vhudifhindueli kha u vhala.√ √ (2)
- 1.8 - Madembe wa musu a sa athu u ya yunivesithi o vha a tshi funesa u shumisa lutingokhwalwa.√
- Madembe wa musu o no vha yunivesithi o thupha zwa u shumisa lutingokhwalwa.√ (2)
- 1.9 C/Ndifhedzo.√ (1)
- 1.10 Zwo bvukulula uri ndi muthu a songo khwathaho siani la lufuno/A no dzhia sia a songo thoma a sedzulusa zwavhudi/A sa hangweli. U na vhudifari vhu si havhudi (Tshithihi fhedzi)√ √ (2)
- 1.11 Mulaedza ndi wa uri kha ri shumise thingokhwalwa zwavhudi.√ √ (2)
- 1.12 Hai, a thi mu pfeli vhutungu ngauri zwo bvelelaho khae o tou divhangela musu a tshi difoda a songo ambara a fhedza nga u zwi posa kha zwibveledzwa zwavhudavhidzani/Ndi a mu pfela vhutungu ngauri zwe a ita a zwi edani na u pfuvhiselwa munyanya. (Na dziwe phindulo dzi pfallaho.)
√ √ (2)
- 1.13 Ndo vha ndi tshi do ya ha vhashumelavhapo u toda thuso.
Ndo vha ndi tshi do ya ha vhafunzi u toda ngeletshedzo na dzithabelo.
Ndo vha ndi tshi do ya u humbela pfarelo kha muthannga wanga.
(Na dziwe phindulo dzi pfallaho) √ √ (3)

TSHIBVELEDZWA TSHA B: TSHIFANYISO

- 1.14 - U khadana nga u tou farana nga zwanda.√
- U sa ambara masiki/tshikelekete.√
- U sa thogomela tshikhala tsho teaho.√
(Zwivhili fhedzi) (2)
- 1.15 Vha ofisini ngauri hu na dzibugu,dzibulupheni na nzudzanyo ya fhethu
afho i khwathisa uri ndi ofisini.√ √ (2)
- 1.16 Ee, ndi vhathu vha no sumbedza u vha na vhudele/
Hai,ndi vhathu vha no funesa u ambara fomala ine ndi nga si i swikelele.
√ √ (2)

TTHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO/SAMARI**MBUDZISO 2****TSHIBVELEDZWA TSHA C**

KHOTHESHENI		MBUNO	
1	'Vhathu vha fanela u sa tsitsikana uri vhwadze vhu si pfukele kha vhañwe.'	1	Vhathu vha songo tsitsikana. √
2	'U khadana, u kuvhatedzana na u mamana zwo iledzwa.'	2	Vhathu kha vha litshe u khadana, u kuvhatedzana na u mamana. √
3	'Vhathu vha tea u lumelisana nga u kwamana nga khudavhavha kana milenzhe.'	3	U lumelisana nga khudavhavha kana milenzhe zwo tendelwa. √
4	'Zwanda zwi fanela u tambiwa tshifhinga tshothhe lwa mithethe ya 20.'	4	Zwanda zwi fanela u tambiwa lwa mithethe ya 20. √
5	'Sanithaiza dza alcohol ya 70% na u ya nthu dzi fanela u shumiswa.'	5	Kha hu shumiswe sanithaiza dza alcohol ya 70% na u ya nthu. √
6	'Musi muthu a tshi ya vhathuni u fanela u ambara masiki u thivhaho mulomo na ningo.'	6	Masiki i fanela u ambarwa u thivhela u phadalala ha zwitshili. √
7	'Thempharetsha dzi fanela u dzhiwa musi muthu a tshi ya fhethu ha vhathu vhanzhi/Zwishumiswa zwi tanzwiwe nga misgonga i vhulayaho zwitshili.'	7	Vhathu kha vha dzhiwe thempharetsha musi vha tshi dalela vhañwe/ Vhathu kha vha tanzwe zwishumiswa nga mishonga i vhulayaho zwitshili. √

Ndila ya u maka manweledzo/samari

Kha vha avhele maraga nga ndila i tevhelaho:

- Kuavhelwe kwa maraga
  - Maraga dza 7 kha mbuno dza 7 (maraga 1 kha mbuno nthihi.)
  - Maraga 3 dza luambo.
  - Thanganyelo ya maraga: 10
- Kuavhelwe kwa maraga dza luambo musi mulingiwa a songo tou kopolola zwo ralo:
  - Mbuno 1–3 hu si na vhukhaki: maraga 1
  - Mbuno 4–5 hu si na vhukhaki: maraga 2
  - Mbuno 6–7 hu si na vhukhaki: maraga 3
- Kuavhelwe kwa maraga dza luambo musi mulingiwa o tou kopolola zwo ralo:
  - Khothesheni dza 6–7: a hu na maraga dza luambo.
  - Khothesheni dza 1–5: maraga 1 ya luambo.

Mumbo (M) = 7

Luambo(L) = 3

$\frac{7}{10}$

PFESANI:

- Tshivhalo tsha maipfi
  - Vhatoli/Vhamaki vha tea u sedzulusa tshivhalo tsha maipfi o shumiswaho.
  - Vha songo tusa maraga arali mugudi/mulingiwa a songo sumbedza/nwala tshivhalo tsha maipfi o shumiswaho naho hu na vhukhaki kha tshivhalo tsha maipfi o shumiswaho. Arali tshivhalo tsha maipfi tsho pfukiswa, kha vha vhale u swika kha mutala wo tewaho wa u fhedzisa, vha si tsha didina nga u maka itsho tshipida tsho salaho tsha manweledzo/samari.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 10

**KHETHEKANYO YA C: ZWIVHUMBEO NA MILAYO YA KUSHUMISELE
KWA LUAMBO**

MBUDZISO 3

TSHIBVELEDZWA TSHA D: KHUNGEDZELO

- 3.1 Ndi u kunga.√ (1)
- 3.2 Ndi vhalimi na vhane vha tama u vha na zwishumiswa zwa u lima/
Na vhane vha takalela ngade.√ √ (2)
- 3.3 Yo tsitswa nga mulandu wa Khovidi-19.√ √ (2)
- 3.4 C/Renga zwishumiswa zwa u lima.√ (1)
- 3.5 Hai. Vha shuma vhukati ha vhege fhedzi.√ √ (2)
- 3.6 Ee, Ndi zwa ndeme ngauri lupfumo lu mavuni nahone zwa u tou lima zwi
na pfushi.

KANA

Hai, zwi a netisa,zwi tōda muthu a re na ndivho na u kondelela, o zwi
gudela.√ √ (2)
[10]

MBUDZISO 4

TSHIBVELEDZWA TSHA E: KHATHUNI

- 4.1 Khomphiyutha a i khou nndina.√ √ (2)
- 4.2 Phaa! Gokoko lo dala lo tou phaa nga vhukhopfu.√ √ (2)
- 4.3 Mpho o ruḁa maḁo ngauri khomphiyutha i khou mu dina/Ha khou kona u
fhedza mushumo nga tshifhinga/ U mangadzwa nga zwi no khou ambiwa
nga Maria .√ √ (2)
- 4.4 Ee ndi a tendelana nawo ngauri u na miḁwaha miḁanu a tshi khou shuma
ngayo/U na miḁwaha ya tshanda.√ √ (2)
- 4.5 Kuambele kwa Maria a kwo ngo tea ngauri ku sumbedza lunyadzo.

KANA

Kuambele kwo tea ngauri Maria u khou tōda Mpho a tshi fhedza
mushumo/Ndi kale a tshi khou shuma ngayo.(2) (2)
[10]

MBUDZISO 5**5.1 TSHIBVELEDZWA TSHA F: PHUROSА**

- 5.1.1   L̃a maitele.√ (1)
- 5.1.2   Lufhilo.√
Goloi ya Muruniwa yo fhira nga luvhilo luhulu.√ (2)
- 5.1.3   Zwinepe.√
Kilasi yashu yo fodiwa zwinepe zwa u naka mulovha.√ (2)
- 5.1.4   Funesa.√
L̃i shuma u sumbedza u kalula ha nyito.√ (2)
- 5.1.5   Khuvhabvu yo fodwa nga pholisa.√ (2)
- 5.1.6   Azwimpheleli o vhai sala mulenzhe.√
Tshifhiwa u dinwa nga mulenzhe mulapfu. (2)
- 5.1.7   B/holefhala.√ (1)
- 5.1.8   √ (2)

5.2 TSHIBVELEDZWA TSHA G: TSHIFANYISO

- 5.2.1   Uri.√
Ndi do da matshelo uri ri vhale rothe.√ (2)
- 5.2.2   Ñwana.√
Ñwana wa Vho Vele o phasa zwavhudi gireidi 12. √ (2)
- 5.2.3   Vha takala nga maanda.√ (2)

[20]

T̃HANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C:**40****MARAGAGUṬE:****80**